

Begrafenis Bijstand Team

BRANDWEER- UITVAART

Leidraad

BRANDWEER

Nederland

INHOUDSOPGAVE

Belangrijke informatie vooraf	5
Uitvaart met korpseer	
1.1 Algemeen	11
1.2 Gedragsregels	12
1.3 Protocollaire handelingen	12
1.4 Verplichte protocollaire handelingen	13
1.4.1 Vlaggenprotocol	
1.4.2 Overlijdensbericht in de krant	
1.4.3 Berichtgeving via sociale media	
1.4.4 Erehaag binnen en buiten	
1.4.5 Bloemendragers	
1.4.6 Afscheidsceremonie of uitvaartplechtigheid	
1.4.7 Afvlaggen kist	
1.4.8 Schouderen van de kist	
1.5 Facultatieve protocollaire handelingen	15
1.5.1 Condoleanceregister	
1.5.2 Dodenwake	
1.5.3 Begeleiding van de rouwauto	
1.5.4 Erewacht bij het graf en het laten zakken van de kist	
1.5.5 Ereteken	
1.6 Taakverdeling BBT, familie en eigen korps	16
1.6.1 Relatie met familie en korps	
1.6.2 Werkwijze Begrafenis Bijstand Team	
1.7 Actielijst: De eerste 24 uur na een overlijden	21
Uitvaart met brandweerbetrokkenheid	
2.1 Algemeen	23
2.2 Gedragsregels	23
2.3 Houding en brengen van de groet	24
2.3.1 Houding	
2.3.2 Brengen van de groet	
2.4 Mogelijke protocollaire handelingen	25
2.4.1 Vlaggenprotocol	
2.4.2 Condoleanceregister	
2.4.3 Overlijdensbericht in de krant	
2.4.4 Berichtgeving via sociale media	
2.4.5 Dodenwake	
2.4.6 Erehaag in de buitenlucht	
2.4.7 Bloemendragers	
2.4.8 Begeleiden van de kist tijdens de uitvaartplechtigheid	
2.4.9 Erewacht bij het graf	
2.5 Actielijst: De eerste 24 uur na een overlijden	32

BELANGRIJKE INFORMATIE VOORAF

Begrafenis Bijstand Team

Brandweermensen worden in hun werk geconfronteerd met leven en dood. Ondanks alle inspanningen en inzet sterven verkeersslachtoffers en komen mensen om bij brand. Maar ook in eigen werkkring overlijden collega's. Door ziekte, ongevallen in het verkeer, in de privésfeer of bij hun hoofdwerkgever. Soms komt een brandweerman of -vrouw tijdens het brandweerwerk om het leven.

Al deze sterfgevallen hebben een grote invloed op familieleden, nabestaanden en op het korps waarbij de brandweerman of -vrouw werkzaam was. De verslagenheid is groot. Er zal behoefte bestaan om blij te geven van gezamenlijke trots op het werk van de brandweer en in het bijzonder op de bijdrage die de overledene hieraan heeft geleverd.

Als het gaat om een overlijden tijdens een brandweerinzet zal deze verslagenheid verder reiken dan de eigen gemeenschap en het eigen korps. De trots en waardering voor de bijdrage van de overledene aan het brandweervak zal nog meer worden geuit. De samenleving en de eigen beroepsgroep hechten veel waarde aan het tonen van respect voor de overledene en medeleven aan nabestaanden.

'Er zal behoefte bestaan om blij te geven van gezamenlijke trots'

De brandweer in Nederland wil uiting geven aan dit respect door een protocollaire bijdrage te leveren aan de uitvaart. Zo kan de wederzijdse verbondenheid van de overledene met de brandweer gesymboliseerd worden. Met oog voor de waarden van het protocol: ingetogenheid en respect. Met een eerbetoon dat qua schaal en omvang passend is bij de wijze waarop de collega is overleden. Uiteraard altijd alleen met goedkeuring van en in nauwe afstemming met de familie.

Het Begrafenis Bijstand Team kan ondersteuning leveren bij de organisatie en uitvoering van uitvaarten met korpseer en kan adviseren over

brandweerbetrokkenheid bij overige uitvaarten. Het Begrafenis Bijstand Team bestaat al lange tijd en heeft in de loop der jaren veel ervaring opgebouwd en staat voor professionaliteit, perfectie en discretie. Het team beschikt over goed ingevoerde leden die op hun taak zijn berekend.

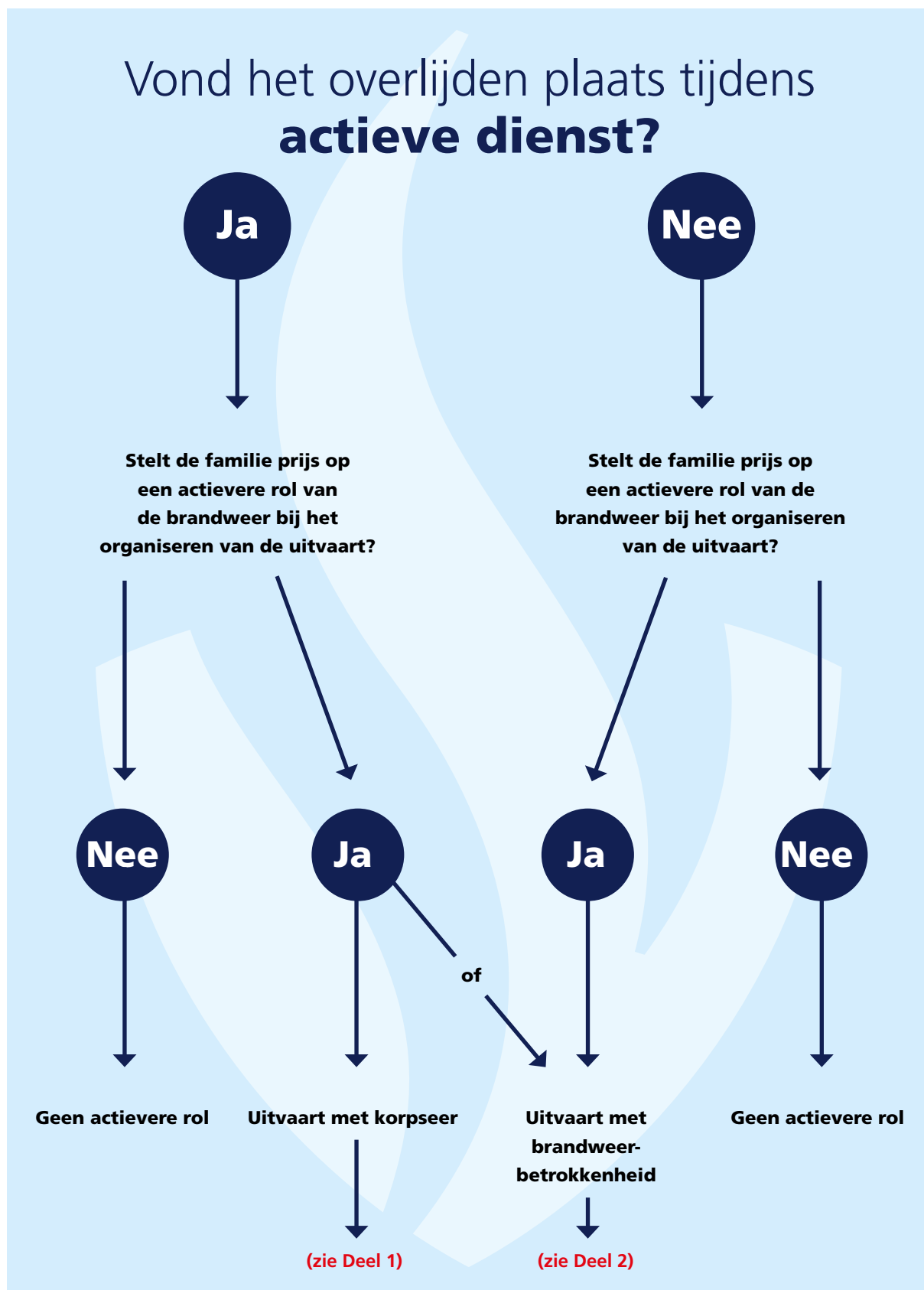
Het Begrafenis Bijstand Team is samengesteld uit diverse collega's uit het land. Zij hebben allen hun eigen expertise. Voor de uitvoering van taken wordt het team aangevuld met medewerkers van het brandweerkorps dat is getroffen door het overlijden. Daarnaast kan een beroep worden gedaan op functionarissen uit andere brandweerkorpsen en mogelijk ook van gemeenten en andere hulpdiensten.

Waarom deze Leidraad brandweeroitvaart?

Over de wijze waarop de brandweer binnen de gehele beroepsgroep invulling geeft aan een protocollaire bijdrage zijn landelijk afspraken gemaakt. In deze 'Leidraad brandweeroitvaart', vastgesteld door de Raad van Brandweercommandanten (RBC), worden deze afspraken over het te hanteren protocol en de wijze van uitvoeren nader toegelicht.

Een uitvaart overdoen is niet mogelijk. De laatste eer bewijzen aan een overledene kan maar één keer en moet gelijk goed gaan. De organisatie van begrafenissen en crematies is dan ook werk voor professionals. Vanaf het moment van overlijden tot de afhandeling van de nazorg richting nabestaanden. Ieder foutje zorgt voor een smet op de gebeurtenis, die op zichzelf al tragisch genoeg is.

Korpseer of brandweerbetrokkenheid bij het overlijden van een medewerker

Figuur 1: Korpseer of brandweerbetrokkenheid bij het overlijden van een medewerker

Verschillende vormen van een uitvaart

Drie uitkomsten zijn mogelijk: uitvaart met korpseer, uitvaart met brandweerbetrokkenheid of geen betrokkenheid van de brandweer. Wanneer sprake is van overlijden als gevolg van een brandweerinzet heeft de familie de mogelijkheid om aanspraak te maken op korpseer. Dit hoeft niet. Zij kunnen ook kiezen voor brandweerbetrokkenheid of kiezen voor geen van beiden. Figuur 1 maakt duidelijk wanneer welke vorm van uitvaart mogelijk is.

De brandweer in Nederland onderscheidt twee vormen in de uitvoering van een uitvaart:

Uitvaart met korpseer

Van toepassing bij het overlijden van een brandweerfunctionaris als gevolg van een brandweerinzet. De uitvoering van (een deel van) de uitvaart in deze vorm is volledig in handen van het brandweerkorps. Dit gebeurt bij voorkeur in samenwerking met het Begrafenis Bijstand Team. Voor de invulling en kadering van het begrip brandweerinzet houden we vast aan de definitie opgesteld door de Stichting Brandweermanmonument. Het Begrafenis Bijstand Team hanteert in de geest van deze definitie de volgende criteria om een uitvaart in aanmerking te laten komen voor korpseer:

- de overledene is benoemd als brandweerman of -vrouw;
- het overlijden is het directe gevolg van de repressieve taak of van realistisch oefenen ten behoeve van deze repressieve taak;
- bij het vorige punt wordt uitgegaan van de periode na het vertrek vanuit tot terugkomst in de kazerne.

In alle gevallen beslist uiteindelijk de commandant of daadwerkelijk aan de familie en nabestaanden een uitvaart met korpseer wordt aangeboden.

Uitvaart met brandweerbetrokkenheid

Van toepassing bij het overlijden van (oud-) brandweermensen anders dan als gevolg van een inzet. Of van personen die een nauwe verbondenheid hebben gehad met de brandweer. In dit geval is de uitvoering in handen van een uitvaartondernemer. De brandweer levert gedurende de uitvaart een bijdrage in de vorm van een of meerdere protocollaire handelingen en ondersteunt desgewenst bij de uitvaart.

Beide vormen van uitvaart kennen hun eigen protocollaire handelingen en gebruiken. In deel 1 en 2 van deze leidraad zijn beide vormen verder uitgewerkt. Deze delen zijn afzonderlijk van elkaar te gebruiken.

Deel 1

Deel 1 behandelt zaken die van toepassing zijn op een **uitvaart met korpseer**. In dit hoofdstuk worden alle protocollaire handelingen besproken die voor een uitvaart in deze vorm gelden.

Deel 2

Deel 2 beschrijft een **uitvaart met brandweerbetrokkenheid** en alle hierbij geldende handelingen en activiteiten. Deze handelingen worden gedetailleerd beschreven en geïllustreerd aan de hand van een aantal afbeeldingen.

In deel 1 en deel 2 wordt per uitvaartvorm duidelijk toegelicht welke (protocollaire) handelingen verplicht, mogelijk of wenselijk zijn. Om snel en makkelijk te kunnen beoordelen welke handelingen horen bij de verschillende uitvaartvormen en welke handelingen verplicht, mogelijk of niet toegestaan zijn, is de volgende tabel opgesteld.

	Uitvaart met korpseer	Uitvaart met brandweerbetrokkenheid
Legenda	verplicht In deze gevallen betreft het een verplicht protocollair onderdeel van korpseer	verplicht Er zijn, behalve het plaatsen van officiële onderscheidingen op de kast, geen verplichte handelingen.
	mogelijk Kan in overleg met familie als protocollair onderdeel aan korpseer worden toegevoegd	mogelijk Het is toegestaan dit als uiting van brandweerbetrokkenheid protocollair aan een uitvaart toe te voegen
	niet toegestaan Hoort geen onderdeel uit te maken van korpseer omdat het niet past bij het protocol.	niet toegestaan Hoort geen onderdeel uit te maken van brandweerbetrokkenheid aan een uitvaart. <i>Dit onderdeel is voorbehouden aan korpseer, om zo de uniciteit van korpseer te bewaken.</i>

	Uitvaart met korpseer	Uitvaart met brandweerbetrokkenheid
Algemeen		
Ondersteuning door BBT	mogelijk Dit wordt sterk geadviseerd i.v.m. kennis en ervaring. Maar een veiligheidsregio kan uitvoering ook zelf ter hand nemen.	niet van toepassing Wel ondersteuning via deze leidraad, e-mail of telefonisch contact.
Vlaggenprotocol - brandweervlag - Nederlandse vlag	verplicht mogelijk	mogelijk niet toegestaan
Plaatsen rouwadvertentie - namens brandweer NL, Veiligheidsberaad en ministerie - namens brandweerkorps	verplicht verplicht	niet toegestaan mogelijk

Voorafgaand aan dag van de uitvaart		
Dodenwake	mogelijk	mogelijk
Condoleanceregister	mogelijk	mogelijk

Gedurende dag van de uitvaart		
Uitdragen kist uit woning of rouwcentrum	mogelijk	niet toegestaan
Afvlagen van de kist en het plaatsen van bloemen, pet, versierselen.	verplicht	niet toegestaan
Vervoeren van de kist met een operationeel voertuig of oldtimer.	mogelijk , maar wordt sterk afgeraden	mogelijk , maar wordt sterk afgeraden
Gebruik optisch –akoestisch signalen	niet toegestaan	niet toegestaan
Escorteren rouwauto (lopend)	mogelijk	niet toegestaan
Politie-escorte	mogelijk	niet toegestaan
Erehaag - Binnen - Buiten	verplicht verplicht	niet toegestaan mogelijk
Bloemendragers	verplicht	mogelijk
Verplaatsen van de kist - Begeleiden rolbaar - Dragen kist op heuphoogte - Schouderen	niet toegestaan niet toegestaan verplicht	mogelijk mogelijk niet toegestaan
Erewacht rond kist gedurende hele dienst	niet toegestaan	niet toegestaan
Attributen en decoraties - Officiële onderscheidingen op de kist - Helm - Foto - Zeer persoonlijke spullen	verplicht mogelijk mogelijk mogelijk	verplicht mogelijk mogelijk mogelijk
Vertegenwoordiging brandweercollega's	verplicht	mogelijk
Begeleiding in crematorium	mogelijk	mogelijk
Begeleiding op kerkhof - Erewacht - Afzakken kist	mogelijk mogelijk	mogelijk niet toegestaan
Uitvoeren van het Ereteken	mogelijk	niet toegestaan

UITVAART MET KORPSEER

1.1 Algemeen

Bij een uitvaart met korpseer is het Begrafenis Bijstand Team op afroep beschikbaar. De inzet kan worden aangevraagd door of namens de voorzitter of directeur van een veiligheidsregio, een burgemeester of een brandweercommandant. Ook andere hulpverleningsdiensten kunnen een beroep doen op ondersteuning door het team. De kosten van de inzet van de teamleden worden niet doorbelast aan de opdrachtgever.

Voor een verzoek om ondersteuning bij een uitvaart met korpseer kan 24 uur per dag contact worden opgenomen met het Begrafenis Bijstand Team via **telefoonnummer 088 0511322**.

Bij een uitvaart met korpseer is de organisatie van en coördinatie over (een belangrijk deel van de) begrafenis of crematie volledig in handen van de brandweer en daarmee qua uitvoering veelal weggelegd bij het Begrafenis Bijstand Team. De handelingen zullen (merendeels) door collega's van de brandweerpost of het brandweerkorps worden uitgevoerd.

Naast de met de uitvoering van onderdelen van het protocol belaste functionarissen, zoals de draagploegleden, leden van de dodenwake, erewacht et cetera, die veelal vanuit het korps afkomstig zijn, zullen ook vanuit het Begrafenis Bijstand Team functionarissen actief zijn op het terrein van algehele leiding en coördinatie. Binnen het protocol zijn dit de begrafenisofficier, de protocolofficier en de zogeheten officier-binnen en officier-buiten.

Van familie van de overledene en het korps waarbij de brandweerman of -vrouw werkzaam was, wordt gevraagd te vertrouwen op het Begrafenis Bijstand Team. Het is niet eenvoudig om dit vertrouwen direct uit te spreken. Het is heel gebruikelijk dat men in een eerste contact met het Begrafenis Bijstand Team wat terughoudend is. Maar de ervaring leert dat familie en korps al snel de meerwaarde van samenwerking ontdekken en het Begrafenis Bijstand Team het volle

vertrouwen geven om tot een waardige uitvaart te komen. In dat geval wordt een uitvaart gegarandeerd die geheel in stijl, binnen het protocol, en zo veel als mogelijk volgens de wensen van de familie verloopt. Het Begrafenis Bijstand Team is een brandweeronderdeel met veel ervaring. Deels door de leden van het team in de loop der jaren opgedaan, deels overgedragen door collega's. Die ervaring, in combinatie met gedetailleerde draaiboeken op alle terreinen, vormt de basis voor uitvaarten die vlekkeloos en volledig volgens protocol verlopen. Zoals het hoort, want collega's die omkomen tijdens hun werk, hebben recht op een begrafenis of crematie die tot in de puntjes is verzorgd.

Omdat invulling geven aan een uitvaart met korpseer vraagt om nauwgezette instructie, die niet eenvoudig in een document is uit te werken, zal dit hoofdstuk vooral beschrijvend van aard zijn. Naast het beeld dat wordt geschetst over het verloop van een uitvaart met korpseer zal op de afzonderlijke onderdelen soms ook worden ingegaan op de verschillen in uitvoering tussen uitvaart met korpseer en uitvaart met brandweerbetrokkenheid.

Bij een uitvaart met korpseer berust de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van (het protocollaire deel van) de begrafenis of crematie bij de brandweerleiding, hierbij eventueel ondersteund door het Begrafenis Bijstand Team. De overledene wordt tot en met het laatste afscheid begeleid en 'bewaakt' door korpsleden. Dit wordt gesymboliseerd door de kist bij aanvang van dit protocollaire deel te bedekken met de brandweervlag en de kist zoveel als mogelijk te omringen met brandweercollega's. Aan het slot van dit protocollaire deel van de uitvaart wordt de kist 'ontvlagd' en wordt de brandweervlag overgedragen aan de familie. Het protocollaire deel van de uitvaart omvat in ieder geval een openbare afscheidsbijeenkomst. Reden hiervoor is dat brandweercollega's in voldoende mate gelegenheid moeten krijgen om afscheid te kunnen nemen.

Ceremoniële handelingen, zoals het betrekken van de dodenwake en het leggen van de brandweervlag op de kist, worden door collega's van het getroffen brandweerkorps uitgevoerd. Hiermee wordt de verbondenheid met het eigen korps aangegeven. De vlag staat symbool voor de warme, beschermende deken die het korps wil zijn. Als zichtbaar teken van het feit dat de brandweer een geüniformeerde dienst is, worden ook het uniformhoofddekseel en eventuele onderscheidingen op het de kist geplaatst.

Welke protocollaire handeling er ook worden toegevoegd, er zijn gedragsregels die altijd gelden.

1.2 Gedragsregels

Uit eerbetoon aan de overledene en nabestaanden moet een uitvaart stijlvol en respectvol verlopen. Over het algemeen halen nabestaanden veel steun uit de aanwezigheid van collega's van de overledene; brandweercollega's worden (ook door de aanwezige media!) gezien als het 'gezicht' van de brandweer. Het zijn momenten waarop op hen wordt gelet.

Zeker bij uitvaarten met korpseer worden plechtigheden uitgevoerd volgens vaste procedures en afspraken. Van geüniformeerden die aanwezig zijn bij de plechtigheden wordt verwacht dat ze oog hebben voor hun gedrag.

Brandweermensen dragen tijdens de plechtigheden het ceremonieel tenue. Voor de juiste uitvoering wordt verwezen naar de laatste versie van het 'Draagvoorschrift Brandweeruniform Nederlandse Brandweer' van Brandweer Nederland. Indien men niet beschikt over een ceremonieel tenue wordt in het draagvoorschrift beschreven op welke wijze men dan gekleed dient te zijn (zogenoemde tweede en derde keus).

Enkele aanwijzingen:

- De plechtigheden hebben een serieus karakter. Wees je daarvan bewust op momenten dat je met elkaar spreekt. Gedraag je zo, dat je respect toont voor de overledene(n) en nabestaanden. Praat gedempt,

schreeuw niet en besef dat als je lacht op het verkeerde moment, dit verkeerd kan overkomen en pijnlijk kan zijn. Loop met gepaste snelheid.

- Draag het brandweertenuue zoals het hoort (knopen dicht, geen andere dan in het draagvoorschrift genoemde versierselen, geen combinaties met burgerkleding et cetera). Alleen functionarissen die in het protocol een functie vervullen (draagploeg, bloemendragers, begrafenisofficier etc. dragen witte handschoenen.
- Buiten heb je altijd een pet op, ook als (de rouwauto met) het stoffelijk overschot de erehaag of brandweermensen passeert. Alleen als bij het graf in gebed wordt voorgegaan, wordt de pet afgezet.
- In een kerk, aula of crematorium, zet je je pet altijd af. Je draagt hem dan met de klep naar voren onder je linkerarm.
- Zon of regen: een geüniformeerde draagt geen zonnebril of paraplu ter bescherming.
- Maak in voorkomende gevallen plaats voor burgers en geüniformeerden uit het korps van de overledene. Sta waar nodig je zitplaats af en laat anderen voorgaan op de momenten waarop afscheid kan worden genomen van de overledene.
- Kauw niet op kauwgom, loop niet met je handen in de zakken en zorg er in het algemeen gesproken voor dat je er verzorgd uitziet.

Volg voor het overige altijd de aanwijzingen op van de organisatoren van de uitvaart of de leden van het Begrafenis Bijstand Team. Zij hebben de leiding en je staat onder hun gezag. Als er moet worden geïmproviseerd of iets moet worden gecorrigeerd, doe dan wat van je wordt gevraagd.

1.3 Protocollaire handelingen

Bij een uitvaart met korpseer zijn er een aantal protocollaire handelingen die altijd worden uitgevoerd:

- Vlaggenprotocol
- Overlijdensbericht in de krant
- Berichtgeving via sociale media
- Erehaag, zowel binnen als buiten
- Bloemendragers

- Afscheidsceremonie of uitvaartplechtigheid
- Afvlaggen van de kist (kist bedekken met brandweervlag)
- Schouderen van de kist tijdens afscheidsceremonie of uitvaartplechtigheid

Het protocollaire deel van een uitvaart met korpseer heeft een openbaar karakter en is dus toegankelijk voor publiek. In afstemming met de familie en nabestaanden zal nader worden gedefinieerd welk deel van de uitvaart dit betreft.

Naast de vaststaande protocollaire handelingen kunnen facultatief de volgende onderdelen worden toegevoegd:

- Condoleanceregister
- Dodenwake
- Begeleiden rouwauto
- Erewacht bij graf en laten zaken van de kist
- Uitvoeren eretekens

1.4 Verplichte protocollaire handelingen

1.4.1 Vlaggenprotocol

Nadat het overlijden van een brandweerfunctionaris formeel is vastgesteld en de zekerheid bestaat dat de familie daarvan op de hoogte is, kan halfstok worden gevlagd. Gebruikelijk is om dit te doen met de brandweervlag.

In geval van een uitvaart met korpseer wordt gedurende de dagen voorafgaand aan de uitvaart de brandweervlag op of bij alle brandweerposten van de getroffen veiligheidsregio halfstok gehesen. Tijdens de dag van de uitvaart wordt de brandweervlag halfstok gehesen op alle brandweergebouwen in Nederland. Op overheidsgebouwen in de getroffen gemeente mag op de dag van de uitvaart de Nederlandse vlag halfstok worden gehesen.

De vlag wordt langzaam vol gehesen, waarna zij langzaam wordt neergelaten tot halfstok. Bij gebruik van meerdere vlaggen behoren deze van gelijke

afmeting te zijn en indien mogelijk tot op gelijke hoogte te worden gehesen.

Voor het vlaggenprotocol wordt de volgende rangorde van vlaggen aangehouden:

- Nederlandse vlag
- Provinciale vlag
- Gemeentevlag en/of vlag van de veiligheidsregio
- Brandweervlag

In deze volgorde worden de vlaggen ook gehesen en neergehaald.

Met de Nederlandse vlag wordt tussen een half uur voor zonsondergang en een half uur na zonsopgang niet gevlagd, tenzij de vlag zodanig kan worden aangelicht dat de kleuren daarvan duidelijk herkenbaar blijven. Alle overige vlaggen kunnen de gehele periode blijven hangen, ook na zonsondergang.

Het gebruik van vlaggen bij twee vlaggenmasten

Gezien vanuit de kijkrichting van het publiek wordt de Nederlandse vlag in de linkermast gehesen. Rechts daarvan komt een vlag van lagere orde, in dit geval de brandweervlag.

Het gebruik van vlaggen bij drie masten

Gezien vanuit de kijkrichting van het publiek wordt in de middenmast de Nederlandse vlag gehesen. In de linkermast de vlag van een lagere orde, bijvoorbeeld de gemeentevlag of een vlag van de veiligheidsregio. In de rechtermast wordt in dit geval de brandweervlag gehesen.

Het gebruik van vlaggen anderszins

Bij gebruik van een vlag bij schuin geplaatste vlaggenstokken, of een horizontaal uitgestoken vlaggenstok, bijvoorbeeld uit een dakkapel of raam, wordt de vlag 30 centimeter onder de knop bevestigd.

Voor het gebruik van alle vlaggen geldt dat zij in ontplooid toestand vrij van obstakels moeten kunnen wapperen, de grond niet raken en het verkeer niet hinderen.

1.4.2 Overlijdensbericht in de krant

Na het overlijden wordt een overlijdensbericht in een krant geplaatst. Het tijdstip van plaatsing is een dag later, nadat belangstellenden de rouwbrief van de familie per post hebben ontvangen. Dit voorkomt dat nabestaanden het bericht eerder via de krant hebben vernomen, voordat de familie zelf de nabestaanden heeft kunnen informeren. Het plaatsen van een overlijdensbericht gebeurt altijd in afstemming met de familie.

Als de familie zelf een overlijdensbericht in de krant plaatst wordt een bericht namens het brandweerkorps later in de tijd geplaatst of in volgorde achter het bericht van de familie. Bij meerdere condoleanceberichten namens de brandweer worden deze in hiërarchisch aflopende volgorde geplaatst (bestuur - directie/korpsleiding - post of afdeling).

Omdat sprake is van een uitvaart met korpseer zullen ook condoleanceberichten worden geplaatst door of namens het Veiligheidsberaad, het ministerie van Veiligheid & Justitie, Brandweer Nederland en andere brancheorganisaties.

Vanuit het Begrafenis Bijstand Team wordt regie gevoerd op plaatsingsvolgorde en plaatsingsdatum.

1.4.3 Berichtgeving via sociale media

Het is niet gebruikelijk dat de organisatie via sociale media bericht over het overlijden van een medewerker. Toch zal het niet te vermijden zijn dat in de algemene informatie over het incident melding wordt gemaakt.

Het is gewenst om deze informatie zo zakelijk mogelijk te brengen en blijken van medeleven op persoonlijke of andere gepaste wijze te uiten. Medewerkers en andere betrokkenen zullen desondanks gebruik willen maken van sociale media om hun gevoelend te uiten. Het is aan de leiding om binnen het korps op te roepen tot ingetogenheid en piëteit en de berichtgevingen op sociale media te monitoren.

1.4.4 Erehaag binnen en buiten

Voor de kerk of de herdenkingsruimte wordt op aangeven van de officier-buiten door geüniformeerden een erehaag gevormd.

Zo ook in de ruimte zelf, ditmaal geformeerd door de officier-binnen. De brandweermensen die binnen in de ruimte een erehaag vormen staan op de hoeken van het middenpad (met hun gezicht richting het middenpad) en nemen de houding aan.

1.4.5 Bloemendragers

Voor het binnendragen van bloemen en kransen wordt de brandweer gevraagd een bijdrage te leveren. Soms is dit in combinatie met vertegenwoordigers van andere organisaties en verenigingen, waarmee de overledene een relatie had. Door de begrafenisofficier wordt vooraf ingeschat hoeveel bloemendragers nodig zijn en of deze bloemendragers meerdere keren op en neer moeten lopen.

Geüniformeerde bloemendragers verrichten hun taak blootshoofds. Zij dragen vooraf hun pet over aan collega's of aan de begrafenisofficier, zodanig dat zij direct over hun pet kunnen beschikken zodra zij van hun taak als bloemendrager zijn ontheven.

Geüniformeerde bloemendragers worden voorzien van witte handschoenen.

Voor aankomst van de rouwstoet staan de bloemendragers en eventueel de draagploeg opgesteld op een door de officier-buiten bepaalde plaats. Geüniformeerden nemen de houding aan als de stoet in zicht komt.

Op aangeven van de begrafenisofficier treden de bloemendragers een voor een naar voren en nemen de bloemen uit de rouw- of bloemenauto. Zodra het bloemstuk is overgenomen loopt iedere bloemendrager afzonderlijk naar binnen en geeft het bloemstuk af. Indien dit vooraf is aangegeven loopt men via dezelfde weg terug voor het ophalen van een volgend bloemstuk. Anders loopt men naar de voor de bloemendragers gereserveerde plaatsen.

Na afloop van de bijeenkomst of dienst worden de bloemendragers door de begrafenisofficier verzocht

naar voren te komen en de bloemstukken in ontvangst te nemen. Vooraf zal worden aangegeven of men zich vervolgens in het looppad moet opstellen of direct door moet lopen naar buiten om aldaar de bloemstukken aan de uitvaartondernemer over te dragen.

1.4.6 Afscheidsceremonie of uitvaartplechtigheid

De vaste kern van een uitvaart met korpseer wordt gevormd door een afscheidsceremonie of uitvaartplechtigheid. De uitvaart met korpseer begint op het moment dat het stoffelijk overschot bij het uitvaartcentrum of thuis door de brandweer wordt opgehaald onder leiding van de begrafenisofficier. Hij doet dat, vergezeld van de draagploeg, het politie-escorte, de rouwauto en de bloemenauto('s), desgewenst in het bijzijn van familie en nabestaanden.

De familie kan ervoor kiezen om naast een afscheidsceremonie in een kerk of een herdenkingsdienst in een daartoe geschikte locatie ook een bijeenkomst in de aula van een crematorium te organiseren. Soms zal de bijeenkomst in de aula de enige bijeenkomst zijn. Daarbij moet wel in acht worden genomen dat een uitvaart met korpseer per definitie een openbaar karakter heeft voor tenminste de afscheidsceremonie. Een aula van een crematorium is hiervoor, net als een rouwkamer op een kerkhof, veelal te klein. Er zullen dan aanvullende maatregelen moeten worden getroffen.

De stoet zal zich verplaatsen naar de locatie waar de uitvaartplechtigheid wordt gehouden. Daar staan de draagploeg en de bloemendragers aangetreden (blootshoofds). Geüniformeerden die buiten staan, nemen op aanwijzing van de officier-buiten de houding aan als de stoet in het zicht komt. De houding wordt beëindigd nadat de kist is binnengedragen.

1.4.7 Afvlaggen kist

De kist wordt bij aanvang van de afscheidsceremonie afgedekt met een brandweervlag van 2 bij 3 meter. De vlag bedekt de hele kist en hangt aan beide zijden gelijk af.

De met de brandweervlag afgedekte kist wordt in de rouwauto gezet. Op de kist liggen:

- het hoofddekseel (pet of hoed) van de overledene, te plaatsen op het hoofdeinde;
- een donker kussen met daarop de toegekende onderscheidingen, te plaatsen midden op de kist;
- een bloemstuk van de directe nabestaanden, te plaatsen aan het voeteneinde.

1.4.8 Schouderen van de kist

De protocolofficier geeft de draagploeg opdracht de kist uit de rouwauto te halen. De kist wordt door de acht dragers en onder leiding van de commandant draagploeg in een langzame, vloeiende beweging op de schouderen gebracht en met het voeteneinde in de looprichting de ruimte binnengedragen. Het schouderen van de kist wordt nadrukkelijk voorbehouden aan een uitvaart met korpseer.

1.5 Facultatieve protocollaire handelingen

1.5.1 Condoleanceregister

Bij het overlijden van een collega wordt het als passend ervaren om op de brandweerpost of nabij de werkplek waar de overledene werkzaam was een ruimte in te richten als stilteruimte. Hierbij is het gebruikelijk om een condoleanceregister, foto van de collega, brandende kaars en bloemen op een tafel te leggen of zetten. Er zijn ook mogelijkheden om de stilteruimte een meer persoonlijk karakter te geven, bijvoorbeeld door het tonen van de brandweerhelm, onderscheidingen of andere persoonlijke herinneringen. Belangrijk is dat de stilteruimte te allen tijde een waardige ruimte blijft. Bovendien moet deze ruimte zijn gesitueerd in een gedeelte van het gebouw waar het voldoende stil is om ongestoord een eerbetoon aan de overledene te kunnen brengen.

In samenspraak met de familie kan worden besloten om op intranet, een eigen website of de website van Brandweer Nederland een digitaal condoleanceregister te openen.

1.5.2 Dodenwake

Voor de familie bestaat de mogelijkheid te kiezen voor een dodenwake, voorafgaand aan de dag van de uitvaart. Omdat het gaat om een uitvaart met korpseer wordt de kist afgevlagd met een brandweervlag. Als de dodenwake plaatsvindt bij een condoleance met geopende kist, wordt er geen gebruik gemaakt van een brandweervlag. Het hoofddeksel (pet of hoed) van de overledene ligt dan op de handen van de in uniform opgebaarde overledene.

1.5.3 Begeleiding van de rouwauto

De lopende begeleiding van de rouwauto gebeurt door de draagploeg, inclusief de commandant draagploeg. Op welke trajecten dit wordt uitgevoerd, hangt af van de wensen van de familie, van de af te leggen afstand en van de situatie ter plaatse. Er kan gekozen worden voor een symbolische begeleiding over een afstand van ongeveer 250 meter, maar bijvoorbeeld ook voor een begeleiding tot de locatie voor de volgende ceremoniële handeling. In de voorbereiding op de uitvaart wordt de draagploeg door de protocolofficier geïnstrueerd over de juiste uitvoering.

Nadat de kist in de rouwauto is geplaatst, staat de draagploeg in twee rijen opgesteld achter de rouwauto. De draagploeg verplaatst zich op aangeven van de commandant draagploeg tot naast de rouwauto en stelt zich daar gelijkmatig verdeeld op. De commandant draagploeg stelt zich ongeveer drie meter vóór de rouwauto op. Op aangeven van de commandant draagploeg komen de rouwauto en de begeleiders in beweging en begeleiden zij de rouwauto met langzame pas.

1.5.4 Erewacht bij het graf en het laten zakken van de kist

De familie kan ervoor kiezen de brandweer op het kerkhof een rol te laten vervullen. Ook kan worden gekozen voor het laten zakken van de kist door de erewacht van de brandweer.

Het afscheid bij het graf kan vanwege het veelal grote aantal aanwezigen al gauw tussen de één en twee uur duren. Desgewenst kan door de begrafenisofficier

worden besloten de geüniformeerden in twee- of drietalen afscheid te laten nemen. Geüniformeerden nemen voor het graf de houding aan en brengen de eregroet.

Het is aan de familie of ze bij het laten zakken van de kist aanwezig wil zijn. In het geval de familie dit niet wenst, zal zij worden verzocht op gepaste afstand te wachten. De wacht wordt vervolgens ontbonden en het hoofddeksel, het kussen met de versierselen en het bloemstuk van de directe familie van de kist worden verwijderd. Ook wordt de vlag van de kist genomen en opgevouwen.

Alvorens men de kist laat zakken, treedt de complete wacht aan beide zijden van het graf aan, neemt de houding aan en brengt de eregroet. Tijdens het zakken van de kist blijft de groet gehandhaafd voor zover men zelf geen actieve rol heeft bij het neerlaten van de kist. Als de kist op zijn plaats is, treedt de wacht terug.

Hoofddeksel en versierselen van de overledene worden overgedragen aan de familie of, indien de familie de begraafplaats inmiddels heeft verlaten, overhandigd aan de uitvaartleider.

1.5.5 Ereteken

In geval van een uitvaart met korpseer is het toegestaan om tijdens de afscheidsceremonie, bijvoorbeeld wanneer de rouwstoet de getroffen brandweerpost passeert, het Nationaal Ereteken te geven, door twee waterstralen een ereboog van water te laten vormen. De wijze waarop dit gebeurt, is beschreven op de [website van het Nationaal Brandweermuseum](#).

1.6 Taakverdeling BBT, familie en eigen korps

1.6.1 Relatie met familie en korps

Het Begrafenis Bijstand Team kan in grote mate zelfstandig opereren en op deze wijze de familie en het korps zo veel als mogelijk ontlasten. De daadwerkelijke uitvoering van het protocol zal door (naaste) collega's van

de overledene worden uitgevoerd. Verder zal op diverse andere fronten ondersteuning vanuit de getroffen post of vanuit de regionale organisatie nodig zijn.

Leidinggevende

In de situatie dat één of meerdere medewerkers van een korps overlijden tijdens een inzet is het van belang de direct betrokken leidinggevende (bijvoorbeeld de clustercommandant of districtscommandant) vrij te stellen van reguliere werkzaamheden. Op deze wijze kan hij of zij ondersteuning bieden aan en contact houden met familie, korpsleden en bestuur. Daarnaast is het belangrijk dat de leidinggevende de ruimte krijgt om als boegbeeld te kunnen functioneren.

Korpscoördinator

Ter ondersteuning van de leidinggevende moeten (tijdelijk en zo nodig) interne bevoegdheden overgedragen worden aan een korpscoördinator. Deze coördinator vervult de functie van 'linking pin' tussen het Begrafenis Bijstand Team en het korps. Hij of zij draagt zorg voor de continuïteit in de gevraagde ondersteuning, tijdige aflossing, het regelen van ondersteunend personeel en, in nauwe samenwerking met de sectie communicatie van het BBT, voor de interne communicatie. De korpscoördinator wordt geacht bij iedere teambespreking van het Begrafenis Bijstand Team aanwezig te zijn.

Familiecontactpersoon

Het korps dient per getroffen familie een familiecontactpersoon te benoemen. De voorkeur gaat uit naar iemand die bekend is bij de familie en die daarnaast voldoende stevig in de schoenen staat om de te verwachten emotionele situaties aan te kunnen.

De taken van de familiecontactpersoon zijn het onderhouden van de contacten tussen familie en het Begrafenis Bijstand Team, het (laten) beantwoorden van vragen, die vanuit het team aan de familie worden gesteld en het afstemmen van vragen en verzoeken van de familie met het team.

De familiecontactpersoon neemt zelfstandig geen beslissingen en doet geen toezeggingen naar de

familie, maar legt vragen en wensen voor aan de begrafenisofficier. Bij elk bezoek van de begrafenisofficier aan de familie is de familiecontactpersoon ook aanwezig.

Verder zal de familiecontactpersoon in samenspraak met de begrafenisofficier de familie begeleiden in de aanloop naar en tijdens de uitvaart. Hierbij zal hij of zij een signaalfunctie hebben waar het gaat om de inzet van professionele (psychische) hulp. De familiecontactpersoon draagt in het kader van nazorg relevante informatie over aan de functionaris die de nazorg zal verzorgen.

De familiecontactpersoon zal wel regelmatig, maar niet continu aanwezig zijn bij de getroffen familie. Desondanks moet er rekening mee worden gehouden dat het een intensieve en zware taak betreft.

Van de familiecontactpersoon wordt gevraagd dat hij of zij zich aanvullend verdiept in de familierelaties en de persoonlijke omstandigheden van de overleden collega, zodat deze (op hoofdlijnen) bekend zijn.

De familiecontactpersoon ondersteunt de familie bij allerlei praktische zaken, maar is er niet voor de emotionele opvang van de nabestaanden. De familiecontactpersoon kan wel aan het Begrafenis Bijstand Team doorgeven dat de familie behoefte heeft aan meer emotionele ondersteuning dan er aanwezig is van familie en vrienden.

In het geval dat er sprake is van meerdere overledenen, worden de familiecontactpersonen organisatorisch ondergebracht bij een coördinator vanuit het betrokken korps. In plaats van de familiecontactpersoon wordt deze coördinator geacht bij iedere teambespreking van het Begrafenis Bijstand Team aanwezig te zijn en te handelen en spreken namens de familiecontactpersonen.

De familiecontactpersoon wordt ingezet tot en met de dag van uitvaart van de overledene. In overleg met de sectie Opvang en Nazorg wordt de overdracht van taken georganiseerd. In afstemming met de familiecontactpersoon kan er ook voor worden gekozen om tijdens de uitvaart een extra familiecontactpersoon in te zetten om de familie op deze dag te ondersteunen.

Draagploeg

Direct nadat bekend is dat een plechtigheid met korpseer zal worden georganiseerd, wordt het korps gevraagd personen voor een draagploeg aan te leveren. Uiteindelijk wordt een draagploeg geformeerd die bestaat uit een commandant draagploeg en acht dragers. Deze personen zullen in een vroeg stadium door de Sectie Protocol worden geïnformeerd en geïnstrueerd over de wijze waarop de ploeg gaat oefenen en functioneren.

De sectie zal aandacht besteden aan de fysieke en emotionele belasting en de benodigde oefentijd. Men moet zich realiseren dat de leden van de draagploeg op de dag van de uitvaart gescheiden worden van hun partners en van de overige korpsleden, zowel tijdens de plechtigheden als tijdens de verplaatsingen.

Uit ervaring weten we dat dit emotioneel belastend is, zeker ook voor de partners van de draagploeg.

Bloemendragers

Bij aankomst van de rouwstoet op een locatie zullen de bloemstukken vanuit de bloemenwagen(s) worden binnengedragen. Dit gebeurt door daarvoor aangewezen bloemendragers. Naast korpsleden kunnen ook vertegenwoordigers van andere hulpdiensten en bekenden van de overledene worden gevraagd als bloemendrager op te treden.

De bloemendragers namens het korps reizen met de overige korpsleden naar de locaties en melden zich aldaar bij de opstelplaats. Na het binnendragen van alle bloemstukken nemen de bloemendragers plaats op de voor hen gereserveerde plaatsen. Na beëindigen van de plechtigheid worden in sommige gevallen de bloemen door de bloemendragers naar buiten gedragen. De bloemendragers wachten vervolgens buiten en sluiten aan bij de korpsdelegatie.

1.6.2 Werkwijze Begrafenis Bijstand Team

Alarmering

Een brandweercommandant, een voorzitter veiligheidsregio of een directeur van een veiligheidsregio die gebruik wil maken van de ondersteuning van het Begrafenis Bijstand Team, neemt contact op met de

Meldkamer Oost-Nederland in Apeldoorn en doet een verzoek om bijstand. Naam en telefoonnummer van degene die het verzoek indient, wordt genoteerd en ter verificatie belt de centralist terug.

Vorbereiding plechtigheden

Zodra definitief bekend is dat ondersteuning door het Begrafenis Bijstand Team gewenst wordt, geeft de voorzitter BBT via de Meldkamer Oost-Nederland door dat kernteamleden die beschikbaar zijn zich naar een nader te bepalen ontmoetingsplaats moeten begeven. Aldaar worden zij gebriefd over het incident en de lokale situatie.

In overleg met de commandant van de getroffen regio zal het Begrafenis Bijstand Team zo snel mogelijk een eerste ontmoeting met de familie beleggen. De voorzitter en de begrafenisofficier van het Begrafenis Bijstand Team zullen een toelichting geven over:

- de invulling van een uitvaart met korpseer;
- de uitvoering van het protocol;
- de rol van de begrafenisofficier en de werkwijze van het Begrafenis Bijstand Team;
- de samenwerking met het korps, de familie en de uitvaartondernemer.

De familie zal worden bevroegd op haar wensen en gedachten bij de uitvaart en er zullen afspraken worden gemaakt over het proces van de komende dagen. Dit alles afhankelijk van de gemoedstoestand van de familie. Zo nodig zullen deze onderwerpen in een vervolgesprek worden besproken.

Zo spoedig mogelijk wordt vastgesteld op welke locatie het Begrafenis Bijstand Team zich zal installeren. Daar wordt begonnen met het inrichten van de werkplekken, het organiseren van ICT-ondersteuning, toegangspassen en andere zaken, en het verzamelen van persoonsgegevens van de slachtoffers en contactpersonen.

Iedere sectie gaat in ieder geval van start met 1 à 2 kernteamleden. Afhankelijk van de werkdruk wordt ondersteuning vanuit het land opgeroepen. De

ervaring leert dat, in geval van een uitvaart met korpseer, uiteindelijk een team ontstaat van 20 tot 40 medewerkers. Dit aantal staat los van de ondersteuning vanuit het korps van de overledene(n).

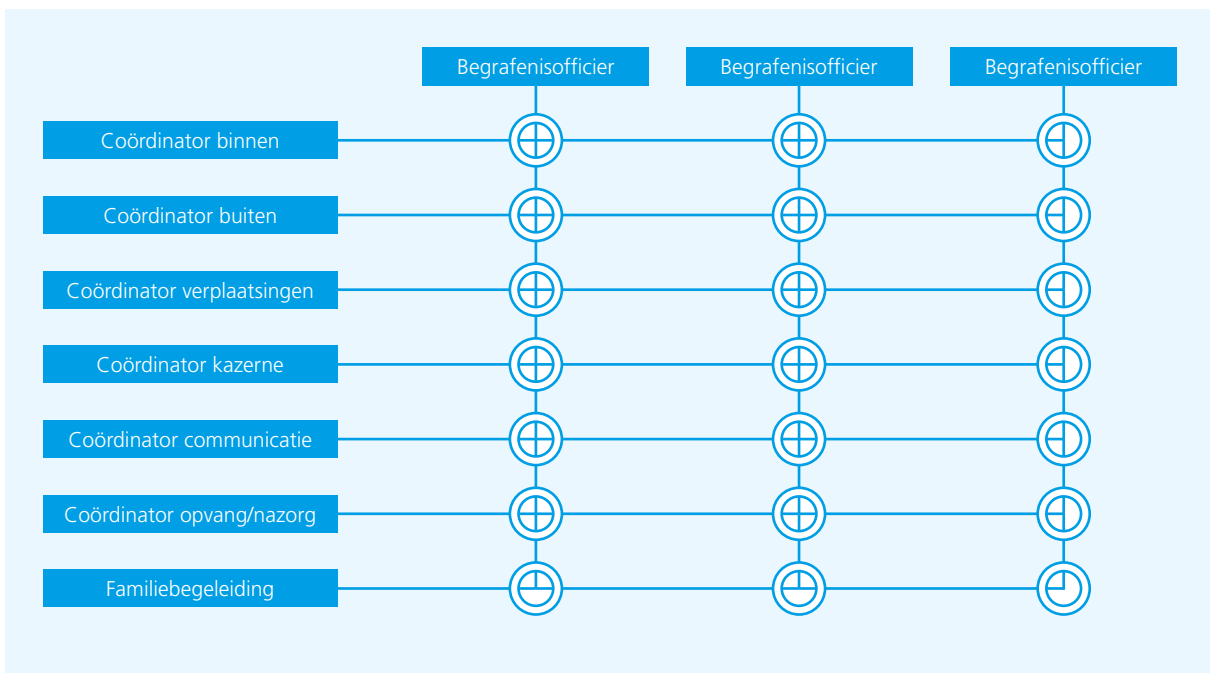
De secties voeren hun taken en werkzaamheden uit binnen een duidelijke organisatiestructuur. Aangezien in heel korte tijd veel werk moet worden verzet, is de werkwijze strak. Dit komt voor buitenstaanders soms als enigszins hiërarchisch en kortaf over, maar alleen op deze manier is het team in staat binnen de gegeven omstandigheden en gestelde tijd de plechtigheid goed te kunnen organiseren en uitvoeren.

Voor onderlinge afstemming en uitwisseling van nieuwe informatie tussen de diverse secties en korps, wordt twee tot drie keer per dag een teambespreking gehouden. Van deze bijeenkomst, voorgezeten door de voorzitter of diens plaatsvervanger, worden notulen gemaakt en actielijsten bijgehouden. De kernteamleden, functionarissen vanuit het korps en door de voorzitter daartoe uitgenodigde personen, worden geacht bij alle teambesprekingen aanwezig te zijn.

Uitvoering plechtigheden op de dag zelf

Op de dag van de uitvaart wordt gewerkt volgens een organisatie die een meer operationeel karakter kent. In deze organisatievorm, gebaseerd op het matrixprincipe, zullen sleutelfunctionarissen op diverse werkerreinen en op diverse locaties werkzaam zijn onder leiding van de begrafenisofficier. In geval van overlijden van meerdere collega's, zullen meerdere begrafenisofficieren worden aangesteld en daarmee ook meerdere sleutelfunctionarissen actief zijn.

Over het verloop van de dag van de uitvaart en het programma dat voor de korpsleden en partners geldt, wordt het korps vooraf uitvoerig geïnformeerd. De ervaring leert dat voor het korps in de dagen voorafgaand aan de uitvaart speciale korpsbijeenkomsten worden georganiseerd. Bijeenkomsten waarop het verdriet kan worden gedeeld en waarop informatie wordt overgedragen vanuit en over het Begrafenis Bijstand Team. Uiteraard zullen ook de leden van het team aan de korpsleden worden voorgesteld.

Afronding en overdracht

Kort na de uitvaart nemen de voorzitter en de begrafenisofficier van het Begrafenis Bijstand Team afscheid van de familie. Ook wordt de opdracht richting het korps afgerond. De werkzaamheden van het korps zijn vanaf dat moment gericht op het herstellen van de normale situatie.

De inzet van het team wordt afgerond met het overdragen van activiteiten en bescheiden, zoals het logboek, de financiële verplichtingen en de gestarte begeleiding bij eventuele onderzoeken. In overleg met het korps wordt gekeken of er mogelijkheden zijn voor gerichte en geschikte vervolgondersteuning, bij voorkeur vanuit de eigen regio.

Vervolgens wordt afscheid genomen van de familie en het korps. Hierbij worden afspraken gemaakt over de communicatie naar het team en de afzonderlijke teamleden. In principe lopen verdere contacten via de voorzitter van het Begrafenis Bijstand Team.

Tot slot nemen teamleden onderling afscheid van elkaar. Op een later tijdstip zorgt het Begrafenis Bijstand Team zelf voor een debriefing.

In de dagen na de uitvaart draagt de voorzitter van het Begrafenis Bijstand Team via een (reflectie)verslag een aantal taken over aan de opdrachtgever. In dit document zijn aanbevelingen opgenomen van organisatorische en technische aard.

Al tijdens de dagen voorafgaand aan de uitvaart zal de voorzitter, in overleg met de brandweercommandant, extra ondersteuning regelen voor de periode direct na de plechtigheden. Dit om te voorkomen dat een 'terugval in ondersteuning' wordt ervaren als de dagelijkse zaken weer moeten worden opgepakt. De ervaring heeft geleerd dat deze hulp (bijvoorbeeld van anderen in de regionale organisatie) vaak van grote waarde blijkt te zijn.

Nazorg aan familie

Een aantal weken na de plechtigheid brengt de voorzitter van het Begrafenis Bijstand Team, samen met

de begrafenisofficier en de familiecontactpersoon, een bezoek aan de familie. Bij deze gelegenheid worden onder meer het fotoboek en de eventuele video-opname aan de familie overhandigd die in opdracht van het BBT voor de familie zijn gemaakt. Dit bezoek is in principe het laatste contact tussen het Begrafenis Bijstand Team en de familie.

Nazorg aan korps

De nazorg aan het korps kent verschillende elementen. Op basis van ervaringen blijkt dat op nazorgactiviteiten van het Begrafenis Bijstand Team op de volgende onderdelen van toegevoegde waarde kunnen zijn:

- begeleiding organisatie en betrokken medewerkers;
- begeleiding en advisering ten aanzien van het verwerkingsproces van de nabestaanden;
- begeleiding bij de overgang van de incidentsituatie naar de reguliere situatie;
- advisering van de leiding van de organisatie met betrekking tot onderzoek, nazorg, communicatie en informatie, eventueel in afstemming met het Ondersteuningsteam Brandweer van Brandweer Nederland.

Het Begrafenis Bijstand Team regelt in overleg met de brandweercommandant de capaciteit om deze nazorgactiviteiten te kunnen uitvoeren.

Evaluatie en professionalisering van het Begrafenis Bijstand Team

Het Begrafenis Bijstand Team komt kort na de definitieve afronding bijeen. Tijdens deze evaluatiebijeenkomst is er ook ruimte voor het bespreken van het verwerkingsproces van de teamleden zelf. Zo nodig worden draaiboek, checklists, protocollen, werkmethoden en samenwerkingsvormen aangevuld of aangepast.

In de weken en maanden na de uitvaart kunnen de ingezette teamleden worden benaderd door korpsleden en nabestaanden voor het beantwoorden van vragen of het geven van een nadere toelichting. Deze contacten verlopen altijd via de voorzitter van het Begrafenis Bijstand Team.

De voorzitter is in eerste instantie ook de enige die ingaat op vragen van de media. Voor andere teamleden is dit alleen toegestaan na afstemming met de voorzitter.

1.7 Actielijst: De eerste 24 uur na een overlijden

In geval van overlijden van een brandweerman tijdens een inzet is het nuttig de belangrijkste handelingen op een rij te hebben. Daarom hieronder in het kort een overzicht in (min of meer) chronologische volgorde. Enkele van de beschreven handelingen kunnen ook van toepassing zijn bij een uitvaart met brandweerbetrokkenheid.

Een belangrijk advies vooraf: doe geen toezeggingen! Enkel door of namens het bestuur kan aan de familie een aanbod met betrekking tot de uitvaart worden gedaan. Geef alleen aan dat daarover op zo kort mogelijke termijn contact zal worden opgenomen.

- Bepaal aan de hand van de definitie in deze leidraad of sprake kan zijn van een uitvaart met korpseer dan wel van een uitvaart met brandweerbetrokkenheid.
- Indien sprake kan zijn van een uitvaart met korpseer wordt geadviseerd om zo snel mogelijk de Meldkamer Oost-Nederland in Apeldoorn, **telefoonnummer 088 0511322** te bellen. Vraag om ondersteuning door het Begravenis Bijstand Team. Binnen een half uur word je door de voorzitter van het team teruggebeld.
- Als het maar enigszins mogelijk is, moet de boodschap aan de directe nabestaande(n) van de overledene worden gebracht door de direct of indirect leidinggevende, of een officier/leidinggevende. Als er meerdere slachtoffers zijn, probeer dan de mededeling zo veel mogelijk gelijktijdig te doen. Hiervoor zullen dus meerdere personen moeten worden ingeschakeld.
- Stel de brandweerpost buiten dienst en zorg voor vervanging en waarneming door posten.
- Waarschuw alle leden van het managementteam, ook degenen die ziek of op vakantie zijn. Gebruik hiervoor alle mogelijke kanalen, zoals telefoon, e-mail, sms en/of sociale media.
- Informeer de leden van het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur.
- Zorg dat pers wordt opgevangen en in een aparte ruimte wordt ondergebracht. Deze ruimte moet op enige afstand zijn van de ruimten waar activiteiten plaatsvinden en de ruimte die mogelijk wordt vrijgehouden voor familie van het slachtoffer/de slachtoffers. Zorg voor de opvang van de pers voor voldoende communicatiemedewerkers, zo nodig van buiten de eigen veiligheidsregio.
- Scherm de kazerne af voor ongenode bezoekers (pers en belangstellenden), informeer de medewerkers over deze maatregelen en de wijze waarop zij door de media en belangstellenden kunnen worden benaderd. Wijs iedereen er op niet voor de beurt te praten. Verwijs naar eventuele persprotocollen van de organisatie. Verzoek op tot terughoudendheid in het gebruik van sociale media.
- Richt een ruimte in waar medewerkers kunnen samenkomen. Zorg voor beslotenheid en afscherming van de omgeving. Verzorg catering en verwijder storende aankleding (feestslingers, aankondigingen van feesten, etc.).
- Zorg voor voldoende BOT-ondersteuning. Organiseer dit zo nodig van buiten de organisatie. Laat een logboek bijhouden waarin wordt vastgelegd welke gesprekken plaatsvinden. Houd daarnaast een activiteiten- en besluitenoverzicht bij.
- Start het overleg op met ondersteunende diensten op het gebied van nazorg. Denk aan een traumapsycholoog, P&O-afdeling en Arbodienst.

- Denk aan de opvang en het informeren van medewerkers die voor het eerst (weer) op het werk komen en – wellicht – nog niet op de hoogte zijn. Vergeet daarbij niet het administratief/ ondersteunend personeel, personeel van de Gemeenschappelijke Meldkamer en personeel van andere onderdelen van de veiligheidsregio, zoals GHOR, Bevolkingszorg en GGD. Denk ook aan het informeren van oud-leden en (ouders van) jeugdbrandweerleden.
- Organiseer spoedig (bijvoorbeeld de volgende werkdag 's morgens om 09.00 uur) een briefing van het managementteam over zaken die gedaan en afgestemd moeten worden.
- Wijs een korpescoördinator aan die als vaste contactpersoon voor het Begrafenis Bijstand Team gaat optreden. De coördinator moet voldoende mandaat hebben om ondersteuning vanuit het korps te kunnen organiseren. Communiceer binnen het korps dat alle activiteiten die verband houden met het overlijden en de uitvaartplechtigheden, moeten worden afgestemd met deze korpescoördinator.
- Organiseer werkruimten, ICT-voorzieningen en e-mailaccounts voor het Begrafenis Bijstand Team.
- Houd er rekening mee dat de komende dagen geheel in het teken zullen staan van de (voorbereiding op) de plechtigheden. Gelast overige activiteiten af, schoon agenda's en trek zo nodig verloven in.
- Ga na of de brandweer de komende dagen betrokken is bij festiviteiten, open dagen, evenementen, campagnes, advertentie uitingen et cetera en maak de afweging of deze doorgang moeten hebben.
- Laat namens de commandant of directeur aan medewerkers van de organisatie een kort bericht uitgaan, waarin wordt aangegeven wat er is gebeurd en wie het slachtoffer is of wie de slachtoffers zijn. Geef aan of gebruik wordt gemaakt van de diensten van het Begrafenis Bijstand Team en of sprake zal zijn van een uitvaart met korpseer of uitvaart met brandweerbetrokkenheid.
- Richt een herdenkingsplek in waar de overledene in stilte kan worden herdacht. Plaats hier indien mogelijk een foto van de overledene met daarbij een brandende kaars en bloemen. Zorg ook voor een condoleanceregister dat kan worden getekend.
- Start met het verzamelen van alle berichten die een relatie hebben met het overlijden van de collega(s). Bewaar condoleanceberichten die op internetsites, Twitter, Facebook en in andere media verschijnen, verzamel krantenberichten en registreer telefonische condoleances, binnenkomende post en e-mail.
- Verspreid deze leidraad, of in ieder geval deel 2 van deze leidraad, binnen de organisatie, zodat iedereen die daarin is geïnteresseerd, kennis kan nemen van de activiteiten die de dagen daaropvolgend zullen plaatsvinden.

UITVAART MET BRANDWEER-BETROKKENHEID

2.1 Algemeen

Aan een uitvaartceremonie kunnen protocollaire handelingen worden toegevoegd. In dit hoofdstuk worden deze facultatieve handelingen voor een uitvaart met brandweerbetrokkenheid nader beschreven.

Voor advies kan tijdens kantoortijden via Brandweer Nederland contact worden opgenomen met leden van het Begrafenis Bijstand Team. Dit kan via telefoonnummer: **026 3552455** of **BBT@brandweernederland.nl**.

Namens de familie is de uitvaartondernemer verantwoordelijk voor de uitvoering van de gehele uitvaart. Indien de brandweer op onderdelen een bijdrage aan deze uitvoering levert, spreekt het voor zich dat dit altijd in nauwe afstemming met de uitvaartondernemer moet gebeuren. Hierbij moet in acht worden genomen dat de uitvaartondernemer ruime ervaring heeft met het organiseren van uitvaarten en kennis heeft van protocollaire zaken.

Welke protocollaire handeling ook wordt toegevoegd, er zijn gedragsregels die altijd gelden.

2.2 Gedragsregels

Uit eerbetoon aan de overledene en nabestaanden moet een uitvaart stijlvol en respectvol verlopen.

Over het algemeen halen nabestaanden veel steun uit de aanwezigheid van collega's van de overledene; brandweercollega's worden (ook door de aanwezige media) gezien als het 'gezicht' van de brandweer. Het zijn momenten waarop op hen wordt gelet.

Van geüniformeerden die aanwezig zijn bij de plechtigheden wordt verwacht dat ze oog hebben voor hun gedrag.

Brandweermensen dragen tijdens de plechtigheden het ceremonieel tenue. Voor de juiste uitvoering wordt verwezen naar de laatste versie van het 'Draagvoorschrift Brandweeruniform Nederlandse Brandweer' van Brandweer Nederland. Ook bij burgeruitvaarten van niet-brandweermensen wordt het dragen van ceremonieel tenue geadviseerd wanneer men vanwege brandweerwerkzaamheden een relatie had met de overledene. Indien men niet beschikt over een ceremonieel tenue wordt in het draagvoorschrift beschreven op welke wijze men dan gekleed dient te zijn (zogenoeten tweede en derde keus).

Enkele aanwijzingen

- De plechtigheden hebben een serieus karakter. Wees je daarvan bewust op momenten dat je met elkaar spreekt. Gedraag je zo, dat je respect toont voor de overledene(n) en nabestaanden. Praat gedempt, schreeuw niet en besef dat als je lacht op het verkeerde moment, dit verkeerd kan overkomen en pijnlijk kan zijn. Loop met gepaste snelheid.
- Draag het brandweertenue zoals het hoort (knopen dicht, geen andere dan in het draagvoorschrift genoemde versierselen, geen combinaties met burgerkleding et cetera) Alleen functionarissen die in het protocol een functie vervullen (draagploeg, bloemendragers et cetera) kunnen witte handschoenen dragen.
- Buiten heb je altijd een pet op, ook als (de rouwauto met) het stoffelijk overschot de erehaag of brandweermensen passeert. Alleen als bij het graf in gebed wordt voorgedaan, wordt de pet afgezet.
- In een kerk, aula of crematorium, zet je je pet altijd af. Je draagt hem dan met de klep naar voren onder je linkerarm.

- Zon of regen: een geüniformeerde draagt geen zonnebril of paraplu ter bescherming.
- Maak in voorkomende gevallen plaats voor burgers en geüniformeerden uit het korps van de overledene. Sta waar nodig je zitplaats af en laat anderen voorgaan op de momenten waarop afscheid kan worden genomen van de overledene.
- Kauw niet op kauwgom, loop niet met je handen in de zakken en zorg er in het algemeen gesproken voor dat je er verzorgd uitziet.

Volg voor het overige altijd de aanwijzingen op van de organisatoren van de uitvaart. Zij hebben de leiding en je staat onder hun gezag. Als er moet worden geïmproviseerd of iets moet worden gecorrigeerd, doe dan wat van je wordt gevraagd.

2.3 Houding en brengen van de groet

Tijdens de plechtigheden wordt van de geüniformeerde brandweermensen op sommige momenten verwacht dat zij de houding aannemen en een groet brengen. Hierbij wordt, voorafgaande aan het innemen van de houding, een rusthouding aangenomen. In de rusthouding staan de voeten in een lichte spreidstand en zijn de handen ineengeslagen op de rug (linkerhand in rechterhand).

2.3.1 Houding

Wanneer vanuit de rusthouding de houding wordt aangenomen, worden de voeten bij elkaar geschoven en wordt het lichaam gestrekt. De hakken van de schoenen staan tegen elkaar, de voeten iets uit elkaar. De armen zijn gestrekt langs het lichaam, waarbij de duimen van de gebalde vuist zijn geplaatst op de bies van de broek of de rok. Als de houding gelijktijdig door een groep brandweermensen moet worden aangenomen, kan er een zacht uitgesproken commando 'geeft ... acht' aan voorafgaan.

Afbeelding 1: Aannemen van de houding

2.3.2 Brengen van de groet

Door geüniformeerde brandweermensen mag de groet worden gebracht zowel met als zonder hoofddeksel. In geval de groet zonder hoofddeksel wordt gebracht, draag je de pet met de klep naar voren onder je linkerarm.

De groet wordt gebracht door de gebalde rechterhand te strekken en deze via de kortste weg naar het hoofd ter hoogte van de rechterslaap te brengen. De bovenarm wordt nagenoeg horizontaal gehouden, de onderarm en de hand gestrekt in een rechte lijn. De vingers en de duim zijn daarbij gesloten.

Wanneer de groet wordt opgeheven, worden de bewegingen in omgekeerde volgorde herhaald. Tijdens het brengen van de groet blijft de linkerarm met gebalde vuist met de duim gestrekt langs de bies van de broek of de rok. Als de groet gelijktijdig door een groep brandweermensen wordt gebracht, kan er een zacht uitgesproken commando 'brengt ere... groet' aan voorafgaan.

Afbeelding 2: Brengen van de groet

Wordt er gegroet zonder hoofddeksel, dan draag je de pet met de klep naar voren onder je linkerarm.

De groet wordt gebracht bij bepaalde ceremoniële gelegenheden, zoals bij het in het graf laten zakken van de kist met het stoffelijk overschot, het zelf voorbijgaan aan een stoffelijk overschot, in een erehaag of wanneer een stoffelijk overschot op andere momenten passeert.

Na de eventuele plechtigheden krijgen de aanwezigen gelegenheid tot het brengen van de laatste groet. Geüniformeerden doen dat door halt en front te maken voor de kist, de houding aan te nemen en de eregroet te brengen.

Desgewenst kan worden besloten dat geüniformeerden in twee- of drietalen afscheid nemen. Zij nemen de houding aan voor het graf of de kist. Degene die op de linkerflank staat, geeft op gedempte toon de commando's.

- *Commando*: 'Geeft ... acht'
- *Commando*: 'Brenge ere... groet'
- *Commando*: 'In de houding... staat... wegtreden'

Hierna wordt geen groet gebracht aan de familie, maar wordt uitgetreden en in stilte het kerkhof of de ruimte verlaten.

Bekijk de instructievideo 'Groet aan het graf' op www.brandweernederland.nl/uitvaart

2.4 Mogelijke protocolaire handelingen

Bij een uitvaart met brandweerbetrokkenheid zijn de volgende protocolaire handelingen mogelijk:

- Vlaggenprotocol
- Condoleanceregister
- Overlijdensbericht in de krant
- Berichtgeving via sociale media
- Dodenwake
- Erehaag in de buitenlucht
- Bloemendragers
- Begeleiden van de kist tijdens de uitvaartplechtigheid
- Erewacht bij graf

Deze worden hieronder nader toegelicht.

2.4.1 Vlaggenprotocol

Nadat het overlijden van een brandweefunctionaris formeel is vastgesteld en de zekerheid bestaat dat de familie daarvan op de hoogte is, kan halfstok worden gevlagd. Gebruikelijk is om dit te doen met de brandweervlag.

In geval van een uitvaart met brandweerbetrokkenheid mag de brandweervlag gedurende de dag van de uitvaart de vlag halfstok worden gehangen op of nabij de post waaraan de overledene was verbonden.

De vlag wordt langzaam vol gehesen, waarna zij langzaam wordt neergelaten tot halfstok. Bij gebruik van meerdere vlaggen behoren deze van gelijke afmeting te zijn en indien mogelijk tot op gelijke hoogte te worden gehesen.

Voor het vlaggenprotocol wordt de volgende rangorde van vlaggen aangehouden:

- Nederlandse vlag
- Provinciale vlag
- Gemeentevlag en/of vlag van de veiligheidsregio
- Brandweervlag

In deze volgorde worden de vlaggen ook gehesen en gestreken.

Afbeelding 3: Brandweervlag halfstok

Met de Nederlandse vlag wordt tussen een half uur voor zonsopgang en een half uur na zonsopgang niet gevlagd, tenzij de vlag zodanig kan worden aangelicht dat de kleuren daarvan duidelijk herkenbaar blijven. Alle overige vlaggen kunnen de gehele periode blijven hangen, ook na zonsopgang.

Gebruik van vlaggen bij twee masten

Gezien vanuit de kijkrichting van het publiek wordt de Nederlandse vlag in de linkermast gehesen. Rechts daarvan komt een vlag van lagere orde, in dit geval de brandweervlag.

Gebruik van vlaggen bij drie masten

Gezien vanuit de kijkrichting van het publiek wordt in de middenmast de Nederlandse vlag gehesen. In de linkermast de vlag van een lagere orde, bijvoorbeeld de gemeentevlag of een vlag van de veiligheidsregio. In de rechtermast wordt in dit geval de brandweervlag gehesen.

Gebruik van vlaggen anderszins

Bij gebruik van een vlag bij schuin geplaatste vlaggenstokken, of een horizontaal uitgestoken vlaggenstok, bijvoorbeeld uit een dakkapel of raam, wordt de vlag 30 centimeter onder de knop bevestigd.

2.4.2 Condoleanceregister

Bij het overlijden van een collega wordt het als passend ervaren om op de brandweerpost of nabij de werkplek waar de overledene werkzaam was een ruimte in te richten als stilteruimte. Hierbij is het gebruikelijk om een condoleanceregister, foto van de collega, brandende kaars en bloemen op een tafel te leggen of zetten. Er zijn ook mogelijkheden om de stilteruimte een meer persoonlijk karakter te geven, bijvoorbeeld door het tonen van de brandweerhelm, onderscheidingen of andere persoonlijke herinneringen. Belangrijk is dat de stilteruimte te allen tijde een waardige ruimte blijft. Bovendien moet deze ruimte zijn gesitueerd in een gedeelte van het gebouw waar het voldoende stil is om ongestoord een eerbetoon aan de overledene te kunnen brengen.

In samenspraak met de familie kan worden besloten een digitaal condoleanceregister te openen op intranet of internet.

2.4.3 Overlijdensbericht in de krant

Na het overlijden kan een overlijdensbericht in een krant worden geplaatst. Het tijdstip van plaatsing is een dag later, nadat belangstellenden de rouwbrief van de familie per post hebben ontvangen. Dit voorkomt dat nabestaanden het bericht eerder via de krant hebben vernomen, voordat de familie zelf de nabestaanden heeft kunnen informeren. Het plaatsen van een overlijdensbericht gebeurt altijd in afstemming met de familie.

Als de familie zelf een overlijdensbericht in de krant plaatst, wordt een bericht namens het brandweerkorps later in de tijd geplaatst of in volgorde achter het bericht van de familie. Bij meerdere condoleanceberichten namens de brandweer worden deze in hiërarchisch aflopende volgorde geplaatst (bestuur - directie/korpsleiding - post of afdeling).

2.4.4 Berichtgeving via sociale media

Het is niet gebruikelijk dat de organisatie via sociale media bericht over het overlijden van een medewerker. Toch zal het niet te vermijden zijn dat in de algemene informatie over het incident melding wordt gemaakt.

Het is gewenst om deze informatie zo zakelijk mogelijk te brengen en blijken van medeleven op persoonlijke of andere gepaste wijze te uiten. Medewerkers en andere betrokkenen zullen desondanks gebruik willen maken van sociale media om hun gevoelend te uiten. Het is aan de leiding om binnen het korps op te roepen tot ingetogenheid en piëteit en de berichtgevingen op sociale media te monitoren.

2.4.5 Dodenwake

Bij een dodenwake staat een wacht van brandweermensen rond de kist, terwijl het publiek zich iets meer op afstand bevindt en langs de kist loopt om afscheid te kunnen nemen van de overledene. Een dodenwake vindt meestal de dag voor de uitvaart plaats en wordt over het algemeen gecombineerd met een openbare condoleance.

De ploeg die de wake uitvoert, bestaat minimaal uit een commandant en acht geüniformeerden, van wie vier personen voor de aflossing. De ploegleden dragen het ceremoniële tenue met witte handschoenen, geen hoofddekse. Tijdens de wake staan zij in rusthouding.

De kist blijft onbedekt, dat wil zeggen dat er geen brandweervlag op de kist wordt gelegd.

Op de kist kunnen worden geplaatst:

- het hoofddekse (pet of hoed) van de overledene, te plaatsen op het hoofdeinde;
- een donker kussen met daarop de toegekende officiële onderscheidingen, te plaatsen midden op de kist;
- een bloemstuk van de directe nabestaanden, te plaatsen aan het voeteneinde.

Het hoofddekse (pet of hoed) van de overledene ligt op de handen van de in uniform opgebaarde overledene.

Als de familie dat wenst, kan een foto van de overledene vóór de kist aan het voeteneinde op een tafel of zuil worden geplaatst (afmeting circa 13x18 cm of 20x30 cm). Eventueel kan hier ook de brandweerhelm van de overledene worden geplaatst.

De erewacht wordt uitgevoerd door vier brandweerlieden die rechts en links van de kist bij het hoofd- en voeteneinde staan. Bij het aflossen van de wacht door vier anderen, verzoekt de commandant de aanwezigen op gepaste afstand te wachten, totdat de aflossing is voltooid. De aflossing gaat als volgt:

- de wacht neemt de houding aan;
- de nieuwe wacht neemt gelijktijdig positie in achter de af te lossen wacht;
- de af te lossen wacht maakt gelijktijdig een pas naar links c.q. rechts;
- de af te lossen wacht treedt gelijktijdig weg;
- de nieuwe wacht neemt gelijktijdig positie in en gaat in de rusthouding staan.

Afhankelijk van de (beperkingen van de) ruimte kan het voorkomen dat men hierin iets moet improviseren.

Afbeelding 4: Dodenwake

Bij de aflossing worden geen commando's gegeven of slechts commando's op gedempte toon.

Na het beëindigen van de condoleance zorgt de uitvaartleider van de begrafenisonderneming voor het vervoer van het stoffelijk overschot naar het mortuarium.

2.4.6 Erehaag in de buitenlucht

De erehaag is een eerbetoon aan de overleden collega en aan de familie en wordt in beginsel gevormd door geüniformeerde collega's. Het is wenselijk om hier ook een rol weg te leggen voor niet-geüniformeerden (administratief-technische collega's) of de anders geüniformeerde bezoekers (Politie, Krijgsmacht et cetera). Zij kunnen een tweede rij achter de geüniformeerde collega's in de erehaag vormen of achter aan de erehaag aansluiten.

In geval van een uitvaart met brandweerbetrokkenheid kan ervoor worden gekozen om voorafgaand aan de afscheidsbijeenkomst of herdenkingsdienst buiten de afscheidslocatie een erehaag te vormen. Binnen wordt geen erehaag geformeerd.

Bij het vormen van een erehaag is het belangrijk dat alle collega's op gelijke afstand en in een rechte lijn staan. Bij het uitlijnen van de erehaag staat men in de houding en strekt de rechter arm horizontaal met gebalde vuist. Door deze vuist tegen de schouder van de rechter collega te plaatsen vormt zich een erehaag van deelnemers op gelijke afstand. Let er hierbij op dat het geheel een strakke rechte lijn vormt.

Zodra men klaarstaat klinkt het

- *commando* 'plaats ... rust'

Zodra de stoet aankomt volgt het

- *commando* 'Geeft ... acht'

Afbeelding 5A en 5B: Erehaag buiten

Zodra men in de houding staat kijkt men uitsluitend strak vooruit en kijkt men naar de knoop van de stropdas van de tegenover opgestelde collega. Het is van belang dat men hierbij niet om zich heen gaat kijken. Vlak voordat de stoet door de erehaag rijdt of de kist door de erehaag wordt gedragen of begeleid, volgt het

- *commando* 'Brenge ere... groet'

Zodra de stoet voorbij is volgt het

- *commando* 'In de houding ... staat'

2.4.7 Bloemendragers

Voor het binnendragen van bloemen en kransen wordt de brandweer veelal gevraagd een bijdrage te leveren. Soms is dit in combinatie met vertegenwoordigers van andere organisaties en verenigingen, waarmee de overledene een relatie had. Door de uitvaartleider wordt vooraf ingeschat hoeveel bloemendragers nodig zijn en of deze bloemendragers meerdere keren op en neer moeten lopen. Geüniformeerde bloemendragers verrichten hun taak blootshoofds. Zij dragen vooraf hun pet over aan collega's of aan de uitvaartleider, zodanig dat zij direct over hun pet kunnen beschikken zodra zij na afloop buiten komen en van hun taak als bloemendrager zijn ontheven.

In geval van een uitvaart met brandweerbetrokkenheid is voor de bloemendragers het dragen van witte handschoenen toegestaan, maar niet verplicht. Voor aankomst van de rouwstoet staan de bloemendragers en eventueel de draagploeg opgesteld op een door de

uitvaartleider bepaalde plaats. Geüniformeerden en niet-geüniformeerden nemen de houding aan als de stoet in het zicht komt.

De stoet zal halt houden nabij de bloemdragers op een door de uitvaartleider bepaalde plaats. Op aangeven van de uitvaartleider treden de bloemen-dragers een voor een naar voren en nemen de bloemen uit de rouwauto of eventueel de bloemenauto. Zodra het bloemstuk is overgenomen loopt iedere bloemdrager afzonderlijk naar binnen en geeft het bloemstuk af. Indien dit vooraf is aangegeven door de uitvaartleider loopt men via dezelfde weg terug voor het ophalen van een volgend bloemstuk. Anders loopt men naar de voor de bloemdragers gereserveerde plaatsen.

Na afloop van de bijeenkomst of dienst worden de bloemdragers door de uitvaartleider verzocht naar voren te komen en de bloemstukken in ontvangst te nemen. Vooraf zal worden aangegeven of men zich vervolgens in het looppad moet opstellen of direct door moet lopen naar buiten om aldaar de bloemstukken aan de uitvaartondernemer over te dragen.

2.4.8 Begeleiden van de kist tijdens de uitvaartplechtigheid

Als de familie de wens heeft geuit dat de kist tijdens de afscheidsceremonie of uitvaartplechtigheid wordt begeleid door brandweermensen, moet de afweging worden gemaakt of dit gebeurt door de kist te dragen of door de kist op een rijdende baar te begeleiden. Geadviseerd wordt om alleen te kiezen voor het dragen van de kist als voldoende gelegenheid is om dit vooraf te oefenen en als tijdens deze oefeningen blijkt dat dit leidt tot een perfect resultaat. Het dragen van een kist door geüniformeerden verlangt een strakke commandovoering en fouten zijn onacceptabel. Bij twijfel hierover wordt geadviseerd te kiezen voor het verplaatsen van de kist met behulp van een rijdende baar.

Het schouderen van de kist is enkel en alleen voorbehouden aan die gevallen, waarin sprake is van een uitvaart met korpseer en vindt dus niet plaats bij uitvaarten met brandweerbetrokkenheid.

De ploeg die de kist begeleidt of draagt, bestaat uit zes geüniformeerden, waarbij één van hen optreedt als commandant draagploeg. De ploegleden dragen het ceremoniële tenue met witte handschoenen, zonder hoofddeksel.

Als de kist op een rijdende baar is geplaatst, positioneert de commandant draagploeg, op aangeven van de uitvaartleider, zijn ploeg rondom de kist, waarbij de commandant draagploeg zelf de positie links achteraan inneemt. De ploegleden houden allen de rand van de baar, de wand van de kist of een handgreep met één hand vast. De vrije arm wordt hierbij zoveel mogelijk recht langs het lichaam gehouden.

Als wordt gekozen voor het dragen van de kist, wordt deze vooraf op een rijdende baar geplaatst. De commandant draagploeg positioneert, op aangeven van de uitvaartleider, zijn ploeg rondom de kist, waarbij de commandant draagploeg zelf de positie links achteraan inneemt. De dragers staan met hun gezicht in de looprichting. Op aangeven van de commandant draagploeg wordt de kist opgetild en de baar verwijderd.

- *Commando*: 'Geeft... acht'
- *Commando*: 'Til op... kist'.

Bij 'til op' pakt ieder ploeglid tegelijk zijn handvat vast, bij 'kist' wordt de kist in langzame beweging opgetild tot heuphoogte. Zowel draagarm als vrije arm worden strak langs het lichaam gehouden. De uitvaartleider zorgt er voor dat de rijdende baar onder de kist uit verwijderd en afgevoerd wordt.

De kist wordt met het voeteneinde in de looprichting gereden of gedragen.

- *Commando*: 'Voorwaarts... mars'.

Na het commando 'mars' start de ploeg met het linkerbeen en zorgt ervoor dat men gelijke pas houdt.

De kist wordt tot vlak voor de uiteindelijke plek gereden of gedragen. Hier wordt halt gehouden.

- *Commando*: 'Dragers... halt'

Afbeelding 6: Binnendragen van de kist

Afbeelding 7: Neerzetten van de kist

Bekijk de instructievideo 'Binnendragen' op www.brandweernederland.nl/uitvaart

Bekijk de instructievideo 'Zwenken uitgelicht' op www.brandweernederland.nl/uitvaart

Bij het plaatsen van de kist op de baar wordt het volgende in acht genomen:

- in een Rooms Katholieke kerk: met het voeteneinde naar het altaar;
- in een Protestantse kerk: met het voeteneinde naar de aanwezigen;
- in een herdenkingsruimte: met het voeteneinde naar de aanwezigen.

In alle gevallen wordt geadviseerd de route van indragen zodanig te kiezen, dat de kist direct in de juiste richting kan worden geplaatst. Soms is daar echter geen ruimte voor en moet er op de plaats een draai worden gemaakt. Dit gebeurt met kleine, zijwaartse pasjes.

- *Commando*: 'Rechts zwenken ... mars'
- *Commando*: 'Dragers... halt'

Zo nodig wordt de kist in een langzame, vloeiende beweging overgeplaatst op een (andere) baar of steun. *Commando*: 'Til op... kist' (optillen tot op heuphoogte) De uitvaartleider zorgt ervoor dat eventueel de rijdende baar wordt verwijderd en dat een nieuwe baar of steun worden geplaatst.

- *Commando*: 'Zet af... kist'
(kist laten zakken tot op de baar)

Vervolgens treedt de ploeg weg en nemen de ploegleden de voor hen gereserveerde plaatsen in.

- *Commando*: 'Langzame pas, voorwaarts... mars'

Na afloop van de eredienst of de herdenking neemt de begeleidingsploeg of draagploeg, op aanwijzing van de commandant draagploeg, haar positie in naast de kist.

Nadat de ploeg haar positie heeft ingenomen naast de kist met het gezicht in de looprichting, gaat zij in houding staan.

- *Commando*: 'Geeft... acht'

De uitvaartleider of de voorganger verzoekt de aanwezigen te gaan staan. De bloemen worden vervolgens uitgedragen en in de auto's gelegd. De bloemendragers stellen zich buiten op.

Als de kist nog gedraaid moet worden of moet worden geplaatst op een baar, dan gelden de aanwijzingen zoals hiervoor genoemd.

De kist wordt in langzame pas, met het voeteneinde in de looprichting, naar buiten gereden of gedragen.

- *Commando*: 'Voorwaarts... mars'

De uitvaartleider verzoekt de familie achter de kist aan te sluiten, gevolgd door eventueel aanwezige autoriteiten. Daarna volgen de overige aanwezigen.

Bekijk de instructievideo 'Uitdragen'
op www.brandweernederland.nl/uitvaart

Geüniformeerden die buiten staan, nemen op eigen initiatief de houding aan en brengen de groet als de kist in het zicht is.

De begeleidingsploeg of draagploeg houdt halt op zodanige afstand van de achterzijde van de rouwauto dat vervolghandelingen onbelemmerd kunnen worden verricht.

– *Commando: 'Dragers... halt'*

Vervolgens wordt onder verantwoordelijkheid van de uitvaartleider de kist in de rouwauto geplaatst. De chauffeur van de rouwauto borgt de kist, sluit de achterklep en stapt in zijn auto.

Nadat de stoet uit het zicht is verdwenen, beëindigen de aanwezige geüniformeerden de houding en gaan zij huns weegs.

2.4.9 Erewacht bij het graf

Afhankelijk van de wensen van de familie kan de brandweer ook een bijdrage leveren op de begraafplaats. Voor aankomst van de stoet staan dan de bloemendragers en eventueel de draagploeg opgesteld op een door de uitvaartleider bepaalde plaats. Geüniformeerden nemen de houding aan als de stoet in het zicht komt.

Na aankomst van de stoet wordt halt gehouden op de door de uitvaartleider bepaalde plaats. De bloemendragers nemen de bloemen uit de rouwauto of eventueel de bloemenauto en stellen zich op, op aanwijzing van de uitvaartleider. De bloemenauto wordt weggereden.

De uitvaartleider laat de familieleden uitstappen, waarna de volgauto's worden weggereden. In de omgeving van de rouwauto moet voldoende ruimte vrij blijven om ongehinderd de vervolghandelingen te kunnen verrichten.

Als wordt gekozen voor het ten grave dragen van de overledene door de brandweer stelt de draagploeg zich op bij de rouwauto om de kist uit de rouwauto te halen. Hier wordt dezelfde procedure gebruikt als bij de afscheidsceremonie. De draagploeg sluit aan achter de bloemendragers. De uitvaartleider nodigt de familie en overige aanwezigen uit zich aan te sluiten.

De uitvaartleider neemt zijn positie in aan de kop van de stoet en geeft het signaal tot verplaatsing. De samenstelling van de stoet is als volgt:

- uitvaartleider;
- bloemendragers;
- draagploeg met de kist;
- directe familie;
- commandant en overige autoriteiten;
- overige aanwezigen.

Deze afbeelding geeft een indruk van hoe het begeleiden van een rolbaar eruit ziet.

Afbeelding 8: Begeleiden rolbaar

Bekijk de instructievideo 'begeleiden rolbaar'
op www.brandweernederland.nl/uitvaart

Op een vooraf bepaald punt verzoekt de uitvaartleider de stoet halt te houden. De commandant draagploeg loopt vervolgens met de draagploeg met de kist en de bloemen dragers naar het graf. Daar aangekomen wordt halt gehouden, waarna de kist boven het graf wordt geplaatst en de bloemen daaromheen worden geschikt. De draagploeg vormt vervolgens een wacht rondom het graf.

Als het graf in gereedheid is gebracht, begeeft de uitvaartleider zich naar de familie en nodigt hen uit zich rondom het graf te verzamelen. De overige aanwezigen sluiten zich aan, waarna eventuele plechtigheden kunnen plaatsvinden.

In het geval een voorganger gebeden uitspreekt, worden deze door geüniformeerden blootshoofds aangehoord met de pet onder de linkerarm en de klep naar voren.

Na de eventuele plechtigheden bij het graf krijgen de aanwezigen gelegenheid tot het brengen van een laatste groet. De familie kiest er voor dit als eerste of als laatste te doen.

Geüniformeerden brengen een laatste groet door halt te houden en een front te vormen voor de kist, de houding aan te nemen en de groet te brengen.

Als alle aanwezigen de laatste groet hebben gebracht zal de grafwacht worden ontbonden. Op aangeven van de commandant draagploeg nemen de ploegleden van de grafwacht de houding aan met het gezicht naar het graf.

- *Commando*: 'Geeft... acht'
- *Commando*: 'Brenge ere... groet'
- *Commando*: 'In de houding ... staat'.
- *Commando*: 'Op de plaats ... rust'

Vervolgens verlaat de draagploeg in stilte het graf en de begraafplaats.

2.5 Actielijst: De eerste 24 uur na een overlijden

In geval van overlijden van een brandweerman tijdens een inzet of van een burger die in relatie stond tot de

brandweer is het nuttig de belangrijkste handelingen op een rij te hebben. Daarom hieronder in het kort een overzicht in (min of meer) chronologische volgorde. Enkele van de beschreven handelingen kunnen ook van toepassing zijn bij een uitvaart met brandweerbetrokkenheid.

Een belangrijk advies vooraf: doe geen toezeggingen! Enkel door of namens het bestuur kan aan de familie een aanbod met betrekking tot de uitvaart worden gedaan. Geef alleen aan dat daarover op zo kort mogelijke termijn contact zal worden opgenomen.

- Bepaal aan de hand van de definitie in deze leidraad of sprake kan zijn van een uitvaart met korpseer dan wel van een uitvaart met brandweerbetrokkenheid.
- Indien sprake kan zijn van een uitvaart met korpseer wordt geadviseerd om zo snel mogelijk de Meldkamer Oost-Nederland in Apeldoorn, **telefoonnummer 088 0511322** te bellen. Vraag om ondersteuning door het Begrafenis Bijstand Team. Binnen een halfuur word je door de voorzitter van het team teruggebeld. Voor verdere informatie: zie deel 1 van deze leidraad.
- Stel zo nodig de brandweerpost buiten dienst en zorg voor vervanging en waarneming door posten.
- Waarschuw alle leden van het managementteam, ook degenen die ziek of op vakantie zijn. Gebruik hiervoor alle mogelijke kanalen, zoals telefoon, e-mail, sms en/of sociale media.
- Informeer zo nodig de leden van het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur.
- Richt eventueel een ruimte in waar medewerkers kunnen samenkomen. Zorg voor beslotenheid en afscherming van de omgeving. Verzorg catering en verwijder storende aankleding (feestslingers, aankondigingen van feesten, etc.).

- Zorg voor voldoende BOT-ondersteuning. Organiseer dit zo nodig van buiten de organisatie. Laat een logboek bijhouden waarin wordt vastgelegd welke gesprekken plaatsvinden. Houd daarnaast een activiteiten- en besluitenoverzicht bij.
- Start het overleg op met ondersteunende diensten op het gebied van nazorg. Denk hierbij aan de P&O-afdeling en Arbo-dienst.
- Denk aan het informeren van medewerkers die voor het eerst (weer) op het werk komen en – wellicht – nog niet op de hoogte zijn. Vergeet daarbij niet het administratief/ondersteunend personeel, personeel van de Gemeenschappelijke Meldkamer en personeel van andere onderdelen van de veiligheidsregio, zoals GHOR, Bevolkingszorg en GGD. Denk ook aan het informeren van oud-leden en (ouders van) jeugdbrandweerleden.
- Wijs een korpscoördinator aan. De coördinator moet voldoende mandaat hebben om ondersteuning vanuit het korps te kunnen organiseren. Communiceer binnen het korps dat alle activiteiten die verband houden met het overlijden en de uitvaartplechtigheden, moeten worden afgestemd met deze korpscoördinator.
- Ga na of de brandweer de komende dagen betrokken is bij festiviteiten, open dagen, evenementen, campagnes, advertentie uitingen et cetera en maak de afweging of deze doorgang moeten hebben.
- Laat namens de commandant of directeur aan medewerkers van de organisatie een kort bericht uitgaan, waarin wordt aangegeven wat er is gebeurd en wie het slachtoffer is of wie de slachtoffers zijn. Geef aan of sprake zal zijn van een uitvaart met korpseer of uitvaart met brandweerbetrokkenheid
- Richt desgewenst een herdenkingsplek in waar de overledene in stilte kan worden herdacht. Plaats hier indien mogelijk een foto van de overledene met daarbij een brandende kaars en bloemen. Zorg ook voor een condoleanceregister dat kan worden getekend.
- Start met het verzamelen van alle berichten die een relatie hebben met het overlijden van de collega(s). Bewaar condoleanceberichten die op internetsites, Twitter, Facebook en in andere media verschijnen, verzamel krantenberichten en registreer telefonische condoleances, binnenkomende post en e-mail.
- Verspreid deze leidraad binnen de organisatie, zodat iedereen die daarin is geïnteresseerd, kennis kan nemen van de activiteiten die de dagen daaropvolgend zullen plaatsvinden.

COLOFON

Deze leidraad is opgesteld door het Begrafenis Bijstand Team en is te downloaden via www.brandweernederland.nl/uitvaart

Dit is een uitgave van Brandweer Nederland

Kemperbergerweg 783
6816 RW Arnhem

Postbus 7010
6801 HA Arnhem

t (026) 355 24 55

f (026) 351 50 51

e info@brandweernederland.nl

i www.brandweernederland.nl

Fotografie Marcel van Saltbommel, Jeffrey Koper (p.26)

Tekst Begrafenis Bijstand Team van Brandweer Nederland

Eindredactie Bureau Brandweer Nederland

Vormgeving OudZuid Ontwerp mediavormgevers

